

PILIETINĖS
VISUOMENĖS
INSTITUTAS

2004 m. sausio 26 d.

Lietuvos Respublikos Prezidentui p. Valdui Adamkui,
Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui p. Artūriui Paulauskui,
Lietuvos Respublikos Vyriausybės Ministrui Pirmininkui p. Algirdui Brazauskui,
Lietuvos Respublikos teisingumo ministrui p. Gintautui Bužinskui,
Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministrui p. Gintarui Jonui Furmanavičiui,
Lietuvos Respublikos kultūros ministrui p. Vladimirui Prudnikovui

Didžiai Gerbiamieji,

norime atkreipti dėmesį į Jūsų vadovaujamų institucijų aprobuotą ir Lietuvos Respublikos Seimo pernai kovo 30 dieną priimtą Archyvų įstatymo pakeitimo įstatymą (Nr. IX-2084). Šis Lietuvos archyvų departamento parengtas įstatymas šiurkščiai pažeidžia pilietinės visuomenės teisę į istorinę atmintį ir daro gėdą demokratinei Lietuvos valstybei.

Todėl kviečiame imtis visų Jūsų galioje esančių priemonių, kad nuo šių metų sausio 1 dienos pradėjęs veikti Archyvų įstatymo pakeitimo įstatymas kuo greičiau būtų atšauktas. Manome, kad tokį įstatymą parengusios institucijos vadovas neturi moralinės teisės toliau eiti savo pareigų.

Primename, kad minimo įstatymo 20 straipsnio 3 punktą teigia: „Priėjimas prie Nacionaliniam dokumentų fondui priklausančių buvusių SSRS valstybės saugumo komiteto (KGB) Lietuvos SSR padalinio, Lietuvos SSR vidaus reikalų ministerijos ir kitų Lietuvos teritorijoje veikusių specialiųjų tarnybų dokumentų, kuriuose yra agentūrinės informacijos, sudarytų baudžiamųjų ir trėmimo bylų ribojamas 70 metų nuo jų sudarymo.“ To paties straipsnio 5 punktą nustato: „Priėjimas prie Nacionalinio dokumentų fondo dokumentų, kuriuose yra informacijos apie asmens privatų gyvenimą, taip pat prie valstybės archyvams perduotų susistemintų asmens duomenų rinkmenų ribojamas 50 metų po asmens mirties, o jei šio fakto nustatyti neįmanoma, – 100 metų nuo dokumento sudarymo“.

Tokios įstatymo nuostatos ne tik apsunkina, bet praktiškai stabdo naujausių laikų Lietuvos istorijos tyrimus, trikdo ir Lietuvai, ir tarptautinei bendruomenei itin aktualias XX amžiaus totalitarinių režimų padarytų nusikaltimų, holokausto, antinacinės ir antikomunistinės rezistencijos bei kitų sričių studijas.

Kyla rimtų abejonių, ar tokios įstatymo nuostatos suderinamos su Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 ir 42 straipsniais, užtikrinančiais piliečiams teisę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei laiduojančiais akademinės veiklos laisvę.

Minėti įstatymo reikalavimai neatitinka civilizuotų valstybių nuostatų. Jie primena totalitarinių ar autoritarinių valstybių praktiką ir kompromituoja Lietuvą tarptautinėje

bendrijoje. Neatsitiktinai šiemet archyvų tiriamojo darbo į Lietuvą atvykę dirbti Vakarų mokslininkai informacijos laisvės požiūriu jau lygina mūsų valstybę su Baltarusija.

Apmaudžiausia, kad penkioliktaisiais Nepriklausomybės metais Lietuvos Respublikoje pradėjo veikti įstatymas, pagrįstas Lietuvos valstybę ištikusios sovietinės okupacijos neigimu. Jis vertina SSSR aneksuotą sovietų Lietuvą kaip savarankišką valstybę, o KGB ir kitas SSSR represines struktūras – kaip Lietuvoje teisėtai veikusias specialiąsias tarnybas.

Vakarų Europos valstybių praktikoje ilgesniems laiko tarpams išlaptinami teisėtai veikusių *savų* specialiųjų tarnybų dokumentai. Šiuo sumetimu mėginta teisinti ir Lietuvos Archyvų įstatymo pakeitimo įstatymą. Tačiau nedera pamiršti, kad KGB – Lietuvoje neteisėtai veikusi, nusikalstama *svetimos* valstybės organizacija. Reikalauti išlaptinti KGB bylas – tai tas pat, kaip reikalauti išlaptinti Lietuvoje veikusių nacių Gestapo ar SS dalinių dokumentus.

Taigi įstatymo rengėjų požiūris primena Rusijos valstybei nūnai būdingą santykį su istorine tiesa, pastangas neigti buvusią Baltijos šalių okupaciją ir „švelninti“ sovietinio režimo įvykdytus nusikaltimus. Archyvų įstatymo pakeitimo įstatymas KGB darbuotojus traktuoja panašiai, kaip teisėtos operatyvinės veiklos slaptuosius dalyvius. Tad dabartinėje Lietuvos politikoje šis įstatymas sustiprina mūsų valstybingumui pavojingą tendenciją *de facto* priimti Lietuvos SSR legitimumo principą.

Taigi, išdėstytais argumentais remdamiesi, raginame Jus kuo greičiau sustabdyti Archyvų įstatymo pakeitimo įstatymo veikimą ir kruopščiai, konsultuojantis su visuomene, atsižvelgiant į piliečių poreikius ir Lietuvos Respublikos interesus, parengti civilizuotą valstybių praktiką atitinkantį archyvinių dokumentų naudojimo įstatymą.

Su derama pagarba,

Darius Kuolys	Pilietinės visuomenės instituto direktorius
Mantas Adomėnas direktorius	Pilietinės visuomenės instituto tarptautinių programų
Dr. Rimantas Miknys	Lietuvos istorijos instituto direktoriaus pavaduotojas
Dalia Kuodytė direktorė	Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro
Diana Vilytė	Atviros Lietuvos fondo direktorė
Bronys Savukynas	ir žurnalo „Kultūros barai“ redakcija
Kornelijus Platelis	Savaitraščio „Literatūra ir menas“ vyr. redaktorius
Vytautas Ališauskas	Leidyklos „Aidai“ direktorius
Rytis Juozapavičius	Transparency International Lietuvos skyriaus direktorius
Dr. Arūnas Poviliūnas	VU Sociologijos katedros vedėjas
Kazys Lozoraitis	
Dr. Irena Veisaitė	
Prof. Leonidas Donskis	
Romas Sakadolskis	
Dr. Romas Pakalnis	
Valdas Papievis	
Dr. Nerijus Šepetys	VU Istorijos fakulteto docentas, "Naujasis Židinys-Aidai" redaktorius
Birutė Garbaravičienė	„Akiračių“ redaktorė

Daiva Penkauskienė	ir Šiuolaikinių didaktikų centras bei NVO koalicija "Naujos Jungtys"
Eglė Pranckūnienė	Mokyklų tobulinimo centro direktorė
Bernardas Gailius	Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras
Dr. Arvydas Anušauskas	Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras
Virginija Pakšienė	Debatų centras
Regina Rimkienė	Ugdymo inovacijų centras
Sakalas Gorodeckis	
Dr. Eligijus Raila	VU Istorijos fakulteto docentas
Dr. Vygantas Vareikis	KU Istorijos katedra
Vaidotas Reivytiš	TV režisierius, IT projektų koordinatorius
Vytautas Daujotis	Kitas pasirinkimas
Stasys Gerdvila	
Rita Kalinauskaitė	
Donatas Kuras	VU TSPMI studentas
Linas Saldukas	VDU Lietuvių išėivijos institutas, VDU Istorijos katedra
Dr. Rūta Pileckaitė	dailėtyrininkė
Žaneta Savickienė	VU
Milena Pavlova	VDU studentė
Daiva Simanavičiūtė	Studentų Santara
Ilona Bučinskytė	Studentų Santara
Eglė Verseckaitė	VU TSPMI doktorantė
Aivaras Žukauskas	
Emilis Dambrauskas	
Justas Dvarionas	
Daiva Valentaitė	Kauno pilietinės bendruomenės centro „Dainava“ pirmininkė